

KLEINSCHALIGE REKREATIE: BEDREIGD OF BEDREIGEND

Frans Bouwers, Harry de Vroome

Zoals ook elders in dit nummer reeds duidelijk is geworden, beschouwt de natuurbeschermers de 'kleinschalige rekreatie' vaak als bedreigend. De rekreatie, of zijn belangenbehartigers, beschouwt de natuurbeschermers als degene die de mogelijkheden voor kleinschalige recreatie bedreigt. De vraag rijst echter, of in dit verband niet de 'verkeerde groepen' met elkaar strijd leveren. Laten we eens kijken wie nou wat bedreigt, voorat we de gezamenlijke vraag nader beantwoorden.

Bedreigde natuurwaarden

In het voorafgaande artikel is reeds betoogd, dat kleinschalige recreatie één van de factoren is, die de nog resterende natuurwaarden bedreigt. Dit neemt niet weg, dat deze faktor soms erg dominerend is. De lezer kent daarvan ongetwijfeld een aantal voorbeelden, waarbij te denken valt aan:

- het Ballooërveld (het militair medegebruik staat een goede zonering van het rekreatief medegebruik in de weg);
- de Dwingelose Heide bij Ruinen (schaapskooi e.o.);
- natuurgebieden bij Zeegse;
- sommige duingebieden op de waddeneilanden;

De bedreiging heeft verschillende aspecten:

Een te grote rekreatieve druk heeft erosie van het gebied tot gevolg. Het oorspronkelijke aanwezige plantendek verdwijnt (heide), de bodem verdicht en de bijbehorende fauna moet eveneens het veld ruimen. Het eroderend effect wordt versterkt, als het desbetreffende biotoop tevens erg kwetsbaar is voor lucht- en bodemvervuiling, waardoor het regeneratievermogen na betreding, nog sterker afneemt.

Rustverstoring. Dit is vooral van toepassing op de fauna. De verstoring wordt als ernstiger ervaren, naarmate de verstoorte fauna een hogere zeldzaamheids-waarde heeft. Zo zal duidelijk zijn, dat de om diverse redenen sterk teruggelopen dassenstand een zwaardere bescherming nodig heeft, terwijl andere soorten als minder kwetsbaar beschouwd kunnen worden. Nog steeds is niet duidelijk welk effect rustverstoring door kleinschalige recreatie, op de fauna heeft. Het blijkt bijzonder moeilijk daarnaar systematisch onderzoek op te zetten, waaruit verantwoorde conclusies getrokken kunnen worden. Het effect van de kleinschalige recreatie, ofwel het rekreatief medegebruik, is bo-

vendien ook sterk afhankelijk van het gebied, waarin het plaatsvindt. Daarbij moet ook weer aandacht worden geschonken aan het kumulatieve effect, als er in meerdere bedreigende factoren in het spel zijn.

De zeehond zal een verstoringbron (rekreatie) in het open waddengebied eerder opmerken dan een ree in een besloten houtwallenlandschap. Beide hebben gemeen, dat een éénmalige verstoring door een groep van 50 mensen waarschijnlijk minder ernstig is dan, een vijftigvoudige verstoring door één persoon verspreid over een grotere tijdsspanne. Berucht is in dit verband een mooie voorjaarszondag in het broedseizoen. Kwetsbare gebieden en soorten worden dan gedurende één dag zodanig verstoord, dat voor sommige broedvogelsoorten, het gehele seizoen verknood is. Immers, de 'angstige wulp' is een groot deel van de dag van het nest, zodat de 'brutale kraai' 'n kans schoon ziet het leeg te roven.

Het gaat vaak ook om indirecte effecten van de verstoring! Een zelfde hoeveelheid mensen verspreid over het gehele broedseizoen zou waarschijnlijk veel minder ernstige gevolgen hebben.

In het najaar, de winter en het vroege voorjaar vragen de vele over ons land trekkende en foeragerende vo-

gels, waarbij soms de helft van de wereldpopulatie, een hoge beschermingsgraad. Het rustig houden van de beschikbare foerageergebieden is dan een belangrijke taak. Ook dan is vaak onduidelijk wat het werkelijke effect van de verstoring is. Het feit, dat vele soorten alleen nog kunnen foerageren in als zodanig aangewezen natuur- en stiltegebieden rechtvaardigt de noodzaak tot rusthandhaving.

Rekreatie bedreigt

In het voorafgaande artikel is gepoogd uiteen te zetten, dat de kleinschalige recreatievormen een toenemende belangstelling genieten. Tegelijkertijd, is het vaak problematisch om de mogelijkheden voor kleinschalige recreatie op peil te houden. Deze mogelijkheden worden bepaald door een aantal aspecten:

Rekreatieve belevingswaarde

Vele landschappen hebben een hoge rekreatieve belevingswaarde. Zonder, dat de gemiddelde rekreatant zich dat als zodanig bewust is, hebben de diverse landschapstypen in Noord-Nederland hun eigen specifieke aantrekkelijkheid. Zo blijken vooral de besloten of halfopen landschappen een sterke rekreatieve aantrekkelijkheid te hebben en van oudsher vele rekreatanten te trekken. Dit is mogelijk omdat deze landschap-

Kemphanengeucht

pen een hoge 'opnamecapaciteit' hebben. De aanwezigheid van andere rekreatanten wordt niet zo snel ervaren als in andere landschappen.

Door de aantasting van deze landschapstypen en de fragmentarische behandeling ervan, zijn plaatselijk de waarden sterk verminderd en heeft, wat nog over is, een hogere zeldzaamheidswaarde gekregen. De waardevermindering loopt parallel met een vermindering van de recreatieve belevingswaarde. De nog toenemende recreatieve druk manifesteert zich in de natuur die nog over is. Er ontstaat een zogenaamd 'bloempoteffekt'.

Een bekend voorbeeld daarvan is het Drentse A gebied. De ruilverkavelingen Rolde en Anloo hebben de verbindende elementen tussen de beekdalen wezenlijk aangetast. De schaalvergroting heeft de kleinschaligheid veranderd en daarmee de recreatieve opvangcapaciteit. Hoewel in het kader van de ruilverkavelingen recreatieve voorzieningen als fiets- en wandelpaden zijn aangelegd, zijn het voor de rekreatant meer *doorgangsgebieden* dan *opvanggebieden* geworden. De recreatieve druk moet worden opgevangen in steeds kwetsbaardere natuurgebieden van het stroomdal van de Drentse A.

Ontsluiting

De mogelijkheden voor de kleinschalige recreatie worden in hoge mate bepaald door de mate van ontsluiting van het landelijke gebied.

Dit gegeven wordt dan ook veelvuldig gehanteerd om de toegankelijkheid van de kwetsbare gebieden te 'zomeren'. Dit betekent dat daarmee vaak ook de mooi-

Duinerosie op Aneiland door recreatie

ere wetenschappelijk meer interessante gebieden voor de gemiddelde rekreatant onbereikbaar worden. Noodzakelijkerwijze wordt zo vaak de mogelijkheid verspeeld om van een geïnteresseerde leek een echte natuurliefhebber te maken.

Van groot belang is voorts de ontsluiting van de landbouwgebieden tbv. het recreatief medegebruik. Vele landbouwgebieden, ook de open gebieden, zijn van oudsher ontsloten met een fijnmazig netwerk van land-

bouwontsluitingswegen, kerkepaden, begaanbare dijken en waterkanten. De laatste decennia zijn veel van deze tracés verdwenen, waardoor de mogelijkheid voor recreatief medegebruik zijn verminderd. Hoewel in het kader van landinrichtingsprojecten vaak wordt geprobeerd deze tracés alsnog veilig te stellen en onder de aandacht van het publiek te brengen, is toch de recreatieve belevingswaarde sterk verminderd. Ook voor een rekreatant is het plezieriger om behalve kieviten en scholeksters, ook kempfanen en tureluurs te kunnen aanschouwen. Dit uiteraard bij een zo groot mogelijke aanwezigheid van deze soorten.

Bedreiging bedreigd

Uit de korte karakteristiek kan men een antwoord formuleren op de in het begin van dit artikel geformuleerde vraag: Wie bedreigt nou eigenlijk wie? De rekreatant bedreigt de natuurbeschermers en andersom.

Uit de karakteristiek is hopenlijk ook duidelijk geworden, dat inderdaad de verkeerde groepen dan met elkaar 'slag leveren'. De belangen van de kleinschalige recreatie en de natuurbescherming horen in eikaars verlengde te liggen. De natuurbescherming heeft belang bij de kleinschalige recreatie om het maatschappelijk draagvlak te behouden. Bovendien heeft 'de natuurbescherming' ook nadrukkelijk een dienende taak tbv. 'de rekreatant'.

Anderzijds heeft de rekreatant belang bij het zoveel mogelijk behouden van een goed in stand gehouden landschap en het op peil blijven van ook de ogenschijnlijk minder belangrijke natuurwaarden. De recreatiebranche zou zich derhalve in veel meer gevallen veel meer

Verweuing

Bosofqng bi' finstenioldie in het kader van de ruikerkaoeing. Op de achtergrond dearchitektonisch fraaie gakrie van Mbert Waalkens

Mensingetveer

dienen in te zetten voor het behoud van natuur en landschap.

Vreedzame koëxistentie

De gemeenschappelijke belangen kunnen op verschillende wijze tot uitdrukking komen:

« Voorkómen van verdergaande scheiding van landbouw- en natuurfuncties. Vooral in kleinschalige landschappen biedt verweving van agrarisch gebruik, landschaps- en natuurbehoud, de meeste mogelijkheden voor rekreatief medegebruik. In dit verband moet vooral gedacht worden aan gebieden, die in de zogenaamde 'groene schema's' van de regering, de aanduiding Nationaal Landschap of Grote Landschappelijke Eenheid hebben verkregen. Verdergaande fragmentering van deze gebieden moet worden voorkomen.

« Behoud van de ontsluiting in gebieden die niet echt kwetsbaar zijn maar een grote rekreatieve belevingswaarde hebben.

« Aktief bevorderen van ontsluiting voor de kleinschalige rekreatie in de gebieden waar grote tekorten zijn voor rekreatief medegebruik. Dit geldt vooral voor gebieden rond de grotere steden (Leeuwarden, Groningen) waar in het kader van landinrichtingsprojecten een hoge prioriteit aan rekreatief medegebruik wordt gegeven.

« In regionaal verband bezien hoe bestaande natuurgebieden ingezet kunnen worden bij het opheffen van rekreatieve tekorten. Een goed voorbeeld daarvan is het deelgebiedsplan voor het nationaal landschap 'Noordenveld' (Roden, Norg, Peize, Vries) waarin veel aandacht gegeven is aan de verweving van diverse functies.

« Het aktief bevorderen van aanleg van parken en bossen, met een hoge mate van rekreatief medegebruik. Daarmee kan op termijn de overdruk op andere gebieden worden omgebogen. Te denken valt aan de bebossing in de Veenkoloniën, ter afleiding van de druk op de Drentse Hondsrug, (stadsgewest) parken en bossen bij Groningen en Leeuwarden, etc.

